

Геометричними складками, згинами
Майстерно загорнута орігамі-історія.
А ми як аркуші паперовими спинами
Відчуваємо дотики дня неповторного.

Час створює свої орігамі,
Ставить фігурки на полицях пам'яті.
А Небо підказує ті діаграми,
Що зветься Любов'ю, що в серце впаяні.
22.07.2017

Вірш присвячений пам'яті Сергія Лугового, який загинув у зоні АТО у грудні 2017

Пам'яті Сергія Лугового (17.08.1973 – 26.12.2017)
Знаю, Друже, ти будеш спати, спати...
Ця війна не має ніякої статі –
Лиш фарбує собі повіки кров'ю,
Кидає на світло важкі темні ковдри,
Регулює гарматами свої інтереси,
Надсилає листи на самотні адреси...
Знаю, Друже, ти будеш спати, спати...
Ти – понад тим, де напишуть скорботні дати...
І буде благословенна Субота, Герою,
І буде, Друже, Воскресіння з весною,
І буде, Хлопче, колись все добре,
Знаю, Захисник, знаю, Хоробрий...
30.12.2017

Л.Г. Бакуменко, канд. наук із соц. комунікацій, директор наукової бібліотеки (*ХДУХТ, Харків*)

Л.В. Ковалевська, зав. відділом наукової бібліотеки (*ХДУХТ, Харків*)

ХУДОЖНЄ ВІДТВОРЕННЯ ТРАГЕДІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПОЕМІ Н. ВІНОГРАДСЬКОЇ «ГОЛОДОМОР»

Для українського народу голодомор став невигойною раною національної душі. Довгий час тоталітарна влада забороняла навіть будь-які згадки про ці трагічні події. Проте поодинокі українські митці

все ж порушували цю тяжку, болісну й злободенну тему. Можна нагадати романи «Марія» У. Самчука і «Жовтий князь» В. Барки, повість «План до двору» Т. Осьмачки, цикл «Сибірські новели» Б. Антоненка-Давидовича або поему «Хрест» М. Руденка, у яких письменники намагалися донести світові правду про страшну національну катастрофу. Сучасні митці також не оминають своєю увагою цієї суспільно-важливої та пекучої теми. Серед них особливе місце посідає твір нашої сучасниці, відомої харківської поетки Н. Виноградської, поема «Голодомор».

Аналізу поетичного доробку Н. Виноградської, на жаль, присвячено небагато досліджень. Можна назвати лише рецензії М. Козака [3] та П. Джерелянського [2]. Тому мета нашого дослідження – окреслити провідні мотиви, з'ясувати сюжетно-композиційні особливості та жанрово-стильову своєрідність поеми Н. Виноградської «Голодомор», визначити її місце серед творів окресленої тематики.

В основу поеми «Голодомор», що була завершена в листопаді 2006 року, було покладено спогади матері авторки – Марії Єгорівни Манько, яка пережила голодомор на рідній Сумщині. Сама поема містить відповідну присвяту («Моїм рідним присвячую») і складається з вісімнадцяти розділів. Як доказову базу, що висвітлює й увиразнює громадське звучання твору, Н. Виноградська долучає до структури художнього твору й нехудожній матеріал, а саме реальні документи про причини виникнення та перебіг цього страшного геноциду українського народу. На цій підставі можна визначити жанр твору Н. Виноградської як лірико-документальної поеми або ліро-епічної поеми на документальній основі. Більш чітко дати жанрову дефініцію твору важко, оскільки теоретичні питання диференціації документальної ліро-епіки, на відміну від прозових жанрів, ще не осмислені належним чином науковцями. Але можна впевнено стверджувати, що цей твір Н. Виноградської, окрім уже згадуваної поеми «Хрест» М. Руденка, постає в одному ряду з поемами «Розстріляне безсмертя» В. Сосюри, «Реквієм» А. Ахматової, «Смерть Шевченка» І. Драча, «Ніч масок» та «Урок» Б. Олійника та ін.

Композиція поеми «Голодомор» має кільцеву структуру, що допомагає авторці об'єднати різні часові та просторові площини твору, художньо реалізувати провідну ідею твору засудження злочинів тоталітарного режиму. Уже перший розділ, що має назву «Зроніть сльозу. Бо ми не мали сліз...», звернений безпосередньо до сучасного читача. Він має функцію створити певний настрій і налаштувати на відповідне сприйняття подальших подій. Слід зазначити, що такий

композиційний прийом має глибоке коріння в усній народній творчості, оскільки саме «заплачка» є традиційним елементом структури українських народних дум. Події наступного розділу також розгортаються в сьогоденні. Бабуся, доглядаючи в садочку онуків, починає згадувати власне тяжке дитинство, яке припало на «страшні тридцять роки». У третьому розділі ми бачимо типову велику й щасливу родину українських хліборобів, де в чистій хаті й оточена любов'ю зростала дівчинка Оленка.

Далі, розділ за розділом, авторка розгортає перед читачами страшні картини голоду в українському селі, насичені макабричними епізодами й жахливими деталями: насильницьке позбавлення людей їжі, заборону на виїзд із села, грабунки, убивства, божевілля людей від голоду й випадки людоїдства. Усе це перемежовується документальними вставками, які засвідчують художню правду й трагізм зображених подій. Авторка не обмежується змалюванням трагедії родини Петренків – ми бачимо не менш сумну долю місцевого керівництва (XII розділ), яке не схотіло й не змогло відмовитися від виконання злочинних наказів з Москви, долю українців, котрі потрапили до таборів ГУЛАГУ в Сибіру (XIII розділ) тощо. Н. Виноградська точними лаконічними штрихами змальовує широке панорамне тло зовнішніх подій. Сюжету поеми властива крайня концентрованість та емоційна напруга дії. Короткі діалоги (наприклад, в II, III, VI та XI розділах) перемежовують авторську монологічність опису подій. Кульмінацією сюжетної дії поеми стає XIV розділ, після якого тональність твору різко змінюється на об'єктивний опис загиблого села й коротко повідомляється про долю головної героїні. Завершується поема «Голодомор» XVIII розділом, у якому Н. Виноградська пристрасно звертається до сучасників із громадянським закликком «не мовчати», застерігаючи від спроб виправдати катів злочинного комуністичного режиму, щоб подібна трагедія більше не повторилася.

Варто підкреслити, що таку кільцеву сюжетну композицію поеми (сучасне – минуле – сучасне) яскраво у виразне ритмічне організація поетичного тексту. Розпочинають поему перші два розділи, звернені до сучасників і написані традиційним для української ліро-епічної поезії 5-стоповим ямбом. У наступних двох розділах, де перед читачем постає опис мирного життя родини головної героїні, Н. Виноградська переходить на 4-стоповий анапест. Десять центральних розділів, насичених картинками страждань українського народу під час голоду, написано динамічним 3-стоповим хореем. Цей розмір чудово передає високу напругу емоційної наснаженості

основної частини твору. Ближче до фіналу авторка знову звертається до 4-стопового анапесту та 5-стопового ямбу.

Важливу роль у розкритті теми та ідеї твору відіграють ліричні та публіцистичні відступи, що зумовлено художньою своєрідністю поеми як ліро-епічного жанру. Задля посилення емоційного впливу на читача Н. Виноградська широко користується такими фігурами поетичного синтаксису, як риторичні питання, заклики та риторичні звертання. Окрім першого й останнього, найбільш насиченим є також XVI розділ, що постає пристрасною викривальною інвективною організаторів голодомору.

Отже, поема Н. Виноградської «Голодомор» є оригінальним твором сучасного українського письменства, спрямованим на розкриття й осмислення цієї пекучої теми національної історії. Художній задум авторки ґрунтується на поєднанні спогадів матері й документальних матеріалів. Твір також є цікавим з погляду жанрово-стильової специфіки, визначеної нами як лірико-документальна поема. Прикметними сюжетно-композиційними ознаками поеми є кільцева композиція, увиразнена використанням відповідних віршованих розмірів. Сюжету поеми властива надзвичайна емоційна напруга. Провідну роль у розкритті теми та ідеї твору відіграють ліричні та публіцистичні відступи. Наша розвідка відкриває подальші перспективи дослідження, що полягають у розширенні кола творів на тему голодомору в українській літературі та глибшому вивченні теоретичних аспектів використання документальних матеріалів у ліро-епічних творах.

Список використаних джерел

1. Виноградська Н. Голодомор: поема / Ніна Виноградська ; післямова М. Козака. – 3-тє вид., стереотип. – Х. : Оригінал, 2008. – 32 с.
2. Джерелянський П. Ніна Виноградська – шляхом самодостатності / П. Джерелянський. Режим доступу: <https://kharkiv-nspu.org.ua/archives/4744>
3. Козак М. Стривожена муза / М. Козак // Виноградська Н. Голодомор: поема; післямова М. Козака. – 3-тє вид., стереотип. – Х. : Оригінал, 2008. – 32 с.